

LAULAMATON LAULAJA

Opiskelijan matka sävelviidakosta selviin säveliin

Sanna Kurki-Suonio

Pedagoginen opinnäytetyö
Huhtikuu 2010

Ammatillinen opettajakorkeakoulu

Tekijä(t) KURKI-SUONIO, Sanna	Julkaisun laji Pedagoginen opinnäytetyö	Päivämäärä 25.3.2010
	Sivumäärä 27	Julkaisun kieli suomi
	Luottamuksellisuus ()	Verkojulkaisulupa
Työn nimi LAULAMATON LAULAJA, Opiskelijan matka sävelviidakosta selviin säveliin		
Koulutusohjelma Opettajan pedagogiset opinnot musiikin ja tanssin alalla		
Työn ohjaaja MIETTINEN, Raija		
Toimeksiantaja		
Tiivistelmä		
<p>Työssä keskityttiin harjaantumattoman laulajan äänenkäyttöön ongelmakohtiin yleisellä tasolla. Laulamisen esteet johtuivat kielteisten kokemusten aiheuttamista lukoista sekä kehollisesta laulamattomuudesta. Kielteiset kokemukset jakoutuivat työssä sosiaalisen viitekehyksen aiheuttamiin lukkoihin ja tunne-elämän vaikutukseen laulajan psykofyysisessä kokonaisuudessa. Esimerkiksi kuinka suru voi salvata äänen. Tutkimuksen kohteena oli löytää omaan opettajuuteen uusia välineitä laulamattomien laulajien kohtaamiseksi.</p> <p>Työn toiminnallinen osa oli tarkastella laulunopetusta yhden tapauksen kautta. Työ eteni replikointityön periaatteiden mukaisesti peilaten prosessin etenemistä musiikin tohtori Ava Nummisen vuonna 2005 valmistuneeseen väitöskirjaan 'Laulutaidottomasta kehittyväksi laulajaksi. Tutkimus aikuisen laulutaidon lukoista ja niiden aukaisemisesta.' Käsiteltävänä tapauksena oli nuori miesopiskelija, jolle säveltasojen ja äänen hahmottaminen laulamalla tuotti suuria hankaluuksia. Työskentely opiskelijan kanssa ajoittui keväälle 2007.</p> <p>Työ syvensi pedagogista tietoa laulamattoman laulajan kohtaamiseksi ja herätti toiveen voida entistä paremmin suunnitella opintokokonaisuuksia opiskelijan kokonaisvaltaisen oppimisprosessin mahdollistamiseksi.</p>		
Avainsanat (asiasanat) Äänenkäyttö, laulaminen, harjaantumaton laulaja, opintosuunnitelmat, oppimisprosessi		
Muut tiedot		

Author(s) KURKI-SUONIO, Sanna	Type of publication Diploma project (5 ECTS credits)	Date 25.3.2010
	Pages 27	Language Finnish
	Confidential () Until	Permission for web publication
Title TITLE LAULAMATON LAULAJA opiskelijan matka sävelviidakosta selviin säveliin		
Degree Programme Pedagogical studies for music and dance teachers		
Tutor(s) MIETTINEN, Raija		
Assigned by		
Abstract This thesis focuses on an untrained singer's difficulties in producing voice on basic level. The obstacles in singing were due to blockades caused by negative experience and lack of physical experience of singing. In the thesis the negative experience was divided into blockades caused by social context and the effect of emotions on the psychophysical body. For instance, how sorrow can block the voice. The aim of the study was to find new tools to meet non-singing singers. The implementation of the thesis consisted of studying the teaching of singing through one case study. The work proceeded according to the principals of replicate work reflecting the process with the thesis of Ava Numminen, "Laulutaidottomasta kehittyväksi laulajaksi. Tutkimus laulutaidon lukoista ja niiden aukaisemisesta." The case study concerned a young male student, who had great difficulties in perceiving tone levels and the voice by singing. The practical work with the student took place in spring 2007. The thesis process deepened the pedagogical knowledge of meeting a non-singing singer and it awoke a hope of to being able to plan better study entires in order to enable holistic learning process.		
Keywords voice training, singing, non-singing singer, learning process		
Miscellaneous Äänenkäyttö, laulaminen, harjaantumaton laulaja, opintosuunnitelmat, oppimisprosessi		

SISÄLTÖ

1 LAULAMAAN OPPII LAULAMALLA?	1
2 LAULU KANSANMUSIIKIN KENTÄSSÄ	2
3 LAULUN ESTEITÄ LAULAJALLE	3
3.1 Kielteisten kokemusten aiheuttama laulamattomuus.....	3
3.1.1 Sosiaalisten viitekehysten mukanaan tuomat lukot	3
3.1.2 Tunne-elämän vaikutus äänenkäyttöön psykofyysisessä kokonaisuudessa.....	5
3.2 Kehollinen laulamattomuus	5
3.2.1 Äänihuulet harjoittamattomana.....	5
3.2.2 Lauluasento ja sen vaikutus äänenkäyttöön.....	6
3.2.3 Hengitys ja kehollisuus	7
4 SULON SULOSÄVELET	9
4.1 Sulon esittely	9
4.2 Sulon lauluopintojen päämäärät	11
4.2.1 Sulon omat lauluopintoihin liittyvät toiveet.....	11
4.2.2 Yhdessä asetetut tavoitteet	11
4.2.3 Toiveet ja tavoitteet opettajan näkökulmasta.....	11
4.3 Toiminnan muodot Sulon ohjauksessa	12
4.3.1 Sulon eteneminen.....	12
4.3.2 Sulon ohjauksen keinot ja harjoitteet oman päiväkirjani kautta	12
5 SULON LAULAMISEN HEDELMÄT	18
6 SULON OPPIMISPROSESSIN VAIHEIDEN PEILAAMINEN AVA NUMMISEN TUTKIMUKSEEN.....	19
6.1 Sulon laulutaitojen lähtötaso.....	19
6.2 Ryhmässä laulamisen vaikutus Sulon kehitykseen.....	20
6.3 Käytettyjen harjoitusten peilaaminen Ava Nummisen tutkimukseen.....	21
7 LOPPUSANAT	22
LÄHTEET	25
LIITTEET	26

1 LAULAMAAN OPPII LAULAMALLA?

Itse olen perhetarinoiden mukaan laulanut nuotilleen ennen kuin opin puhumaan. Nuorempi veljeni puolestaan sai luonnonkiharat hiukset ja loistavan matemaattisen älyn mutta laulutaitoa hänelle ei juuri siunaantunut. Tämä ei haitannut hänen lauluhalujaan millään lailla, vaan laulu raikasi hänenkin huuliltaan runsaana ja estottomana. Teini-ikään päästyään hän löysi amerikkalaisen The Doors -yhtyeen, jonka lauluja hän alkoi intohimoisesti laulaa. Mikrofoninaan milloin sukka, milloin harjanvarsi hän heilui eteisen peilin edessä pitkät tovit laulaen muun muassa The End – kappaletta loputtomasti uudestaan ja uudestaan. Mielenkiinnolla panin merkille, että muutaman kuukauden harjoituksen jälkeen laulun sävel oli tunnistettavissa. Huomasin, että laulamaan oppii laulamalla.

Tämä huomio on ollut kantavana mielessäni aina törmätessäni lauluoppilaisiin, joille oikean sävelkorkeuden löytäminen on tuottanut hankaluuksia. Käytännön työssä olen huomannut, miten moninaiset ovat ne syyt, jotka vaikuttavat oikean sävelkorkeuden ja -puhtauden löytämiseen. Havaitsemiani syitä kartoitan tarkemmin luvussa kolme.

Pedagogisessa opinnäytetyössäni keskityn tutkailemaan yhden alun perin laulamattoman lauluoppilaani prosessia peilaamalla sitä Ava Nummisen Sibelius-Akatemiaan vuonna 2005 tekemään väitöskirjaan *Laulutaidottomasta kehittyväksi laulajaksi*. Väitöskirja on tutkimus aikuisen laulutaidon lukoista ja niiden aukaisemisesta. Tutkimukseen osallistui kymmenen aikuista, jotka saivat lauluopetusta sekä ryhmässä että yksityisesti puolentoista vuoden ajan (Numminen 2005, 4). Oma lähtökohtani on hahmottaa yhden opiskelijani prosessia Nummisen työhön peilaamalla niitä lainalaisuuksia, joita laulutaidottoman laulajan oppimisprosessissa tulee vastaan. Työni tarkoitus on laajentaa omaa ammattitaitoani opettajana sekä mahdollisesti rohkaista muita samankaltaisten ongelmien kanssa painivia laulunopettajia. Olen pyrkinyt

työskentelyssäni etenemään replikointityön tyyppisesti, Nummisen työn periaatteiden mukaan.

Lähtökohtana käytän kansanmusiikin estetiikan mukaista käsitystä laulun kuulumisesta kaikille. Itse asiassa ennen aikaan hyvä laulaja ei ole ollut välttämättä se, jonka ääni on ollut sointuisin vaan se, joka on osannut eniten lauluja tai oikeammin säkeitä ja ollut vielä kyvykäs niitä paitsi itse tuottamaan, myös yhdistelemään ne luovasti uusiksi kokonaisuuksiksi. (Laitinen, H. ym. 2006)

2 LAULU KANSANMUSIIKIN KENTÄSSÄ

Monet meidän yhteiskunnastamme jo osittain unhoon tai ainakin vähemmälle jääneet laululajit, kuten muiden muassa karjankutsuhuudot, itkuvirret, kelkettely eli Vienan karjalainen joiku, junttalaulut, työväenlaulut ja kehtolaulut syntyivät työn tai muun ympäristön kanssa vuorovaikutuksessa olemisen kautta. Tilapälaulut, joihin laulaja saattoi purkaa omia tuntojaan ja toisaalta eppiset eli kertovat laulut liittyivät tilanteisiin, joissa laulaja viihdytti itseään tai kertoi tarinoita muille. Numminen (2005, 65) viittaa musiikin tohtorin, entisen Kaustisen kansantaiteen keskuksen johtajan ja nykyisen Sibelius-Akatemian kansanmusiikin osaston professorin Hannu Sahan kirjoitukseen, jossa Saha on kirjoittanut yksilön oikeudesta omaan ääneensä (Saha, Hannu 1999: Musiikki on ihmisen perustarve. Teosto ry n:o 3, 6 – 9).

:

Jokaisella ihmisellä on omanlaisensa ääni ja äänenväri. Jokainen myös käyttää ääntään yksilöllisesti, oman äänensä ehdoilla ja ympäristöstä saatujen vaikutteiden mukaisesti. Kansanlaulun syvin olemus on sinä, että voit laulaa juuri omalla äänelläsi. Oma ääni on ainutkertainen ja korvaamaton, sitä ei tarvitse muuksi muuttaa. Kuten Heikki Laitinen on ilmaissut: 'Kansanlaulu on jokaihmissen lauluoikeus. Sitä, että jokainen saa halutessaan löytää sisältään oman laulunsa. Sitä, että kulttuurissa on mahdollisimman vähän esteitä ja estoja, jotka vaikeuttavat tätä löytämistä. Kansanlaulu on tunne, että jokaisella on oikeus omaan lauluun ja ystäviin, jotka haluavat tämän laulun kuulla.'

Tämä ideologia on nähtävissä sekä Sibelius-Akatemian että Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun opintosuunnitelmissa, joissa kaikki opiskelijat saavat lauluopetusta riippumatta siitä, mikä heidän pääinstrumenttinsa on (liitteet 1 ja 2). Sibelius-Akatemian opintosuunnitelmassa laulu on kirjattu myös yhtyeopintoihin, joissa yhtenä päämääränä on sekä laulusolistina että laulajan säestäjänä toimiminen.

3 LAULUN ESTEITÄ LAULAJALLE

3.1 Kielteisten kokemusten aiheuttama laulamattomuus

3.1.1 Sosiaalisten viitekehysten mukanaan tuomat lukot

Lulamattomuuden syyt ovat syntyneet usein erilaisissa sosiaalisissa viitekehyksissä, kuten koulun musiikkitunneilla tai perheen sisäisissä tilanteissa. Lauluopettajan urani alkoi ensimmäisenä opiskeluvuoteni Sibelius-Akatemian kansanmusiikin osastolla. Lauluoppilaanani oli tuolloin nuori nainen, joka halusi ottaa yksityisesti laulutunteja. Hän halusi todella oppia laulamaan. Kerta toisensa jälkeen hän tuli laulutunnille laulaakseen hiljaisella, hieman kireällä ja epävarmalla äänellä opeteltavaksi antamiani lauluja. Itsekseni ihmettelin hänen halujaan käydä laulutunneilla, kun en juuri huomannut mitään edistymistä, mutta en sanonut hänelle mitään vaan jatkoimme tuntien pitoa. Kerran jouduimme tilan puutteen vuoksi pitämään tunnin hänen kotonaan. Oli hämärää, emme viitsineet laittaa valoja kirkkaasti päälle. Teetin erilaisia liikettä ja ääntä yhdistäviä harjoitteita yrittäen saada häntä hahmottamaan laulu kehollisena toimintana ja samalla rentoutumaan hieman. Yht'äkkiä hän puhkesi laulamaan kauniilla ja soivalla äänellä. Olimme molemmat hämmästyneitä, minä enemmän iloinen, hän melkein paniikinomaisessa tilassa. Kehuin häntä vuolaasti ja lauloimme lisää. Aina välillä hän kysyi hätääntyneen kuuloisena, oliko hänen tuottamansa ääni huutoa. Minä aina vakuuttamaan, ettei kyse suinkaan ollut huutamisesta, vaan hyvin soivasta ja kauniista laulamisesta. Viimein hän puuskahti, että: "Isä sanoi aina 'älä huuda'". Tästä ymmärsin koskettaneemme jotain todella arkaa ja

syvällä ollutta kipukohtaa, joka nyt toivoakseni aukesi. Laulutunti oli viimeinen, tämän tapauksen jälkeen hän ei enää koskaan tullut tunnille. Toivon hänen jatkaneen laulamista.

Vastaavan kaltaisia lukkoja olen huomannut pitämieni laulukurssien osanottajien saaneen muun muassa koulun musiikkituntien laulukokeissa. Julkinen häpeän ja epäonnistumisen tunne on lukinnut monet laulun suhteen useiksi, jopa kymmeniksi vuosiksi. Osa näistä vaikenijoista kuten he, jotka osallistuvat kursseille, ovat sittemmin uskaltaneet sittenkin kokeilemaan siipiään lauluharrastusten parissa. Kuinka suuri onkaan se ihmisjoukko, joka vaikenee koko elämänsä ajan tuntien itsensä vain epäonnistujaksi musiikin suhteen ja mahdollisesti jopa täysin epämusikaaliseksi?

Laulutaitoa on meidän kulttuurissamme pitkään pidetty musikaalisuuden merkinä. Tästä johtuen heidät, jotka ovat tulleet yhteisöllisesti leimattua laulutaidottomiksi, on mielletty myös epämusikaaliksi. Nummisen (2005, 4) tutkimus kuitenkin osoittaa, että laulutaidottomuus ei ole pysyvä ominaisuus, vaan että laulutaitoa voi kehittää lähtötasosta riippumatta myös aikuisiällä. Numminen vertaa länsimaista musikaalisuuskäsitystämme ulkoeurooppalaisiin musiikkikulttuureihin. Esimerkiksi afrikkalaisessa äänenkäyttötraditiossa lauluäänen käyttö on välillä hyvinkin dramaattista, äänen eri ääri-ilmiot ja ilmaisumahdollisuudet kattava. Tarpeen ja laulettavan tarinan vaatiessa ääntä käytetään ulvomiseen, luonnon äänien matkimiseen ja muuhun sellaiseen, jota länsimainen äänenkäyttöihanne ei laske oikeaoppiseksi äänenkäytöksi. (Numminen 2005, 17 – 18). Kuinka vapauttavaa tämänkaltainen suhtautuminen olisikaan myös meidän leveysasteillamme.

3.1.2 Tunne-elämän vaikutus äänenkäyttöön psykofyysisessä kokonaisuudessa

Mikä sorti äänen suuren
 äänen suuren ja sorian
 äänen kaunihin kaotti
 Jok' ennen jokena juoksi
 vesivirtana vilasi
 lammikkona lailatteli?
 Suru sorti äänen suuren
 äänen suuren ja sorian
 äänen armahan alenti
 jott' ei nyt jokena juokse
 vesivirtana vilaja
 lammikkona lailattele.

Kanteletar I kirja, 57 runo.

Ihminen on psykofyysinen kokonaisuus myös laulaessaan. Laulajan äänessä kuuluvat valvominen, stressi, jopa huonot ruokailutottumukset. Koistinen (2003, 28) listaa oppaassaan laulajille perusterveyteen ja sen vaikutukseen laululle muun muassa riittävän lihaskunnon, hyvän perusterveyden, terveelliset elämäntavat, peruspositiivisen mielialan, rentoutumisen ja oikean ravinnon. On selvää, että suru- tai stressitilanteissa kärsii helposti muun muassa hyvä yöuni, jolloin laulamiseen tarvittava levännyt ja virkeä kehollinen olo jää saavuttamatta. Koistinen toteaa myös, että koska laulajan hyvä asento antaa itsevarmuutta ja luo mielihyvää ja oman kehon tunteminen esimerkiksi esiintymiseen liittyvissä stressitilanteissa hillitsee esiintymisjännitystä, on laulajan asennolla myös suuri psyykkinen vaikutus.

3.2 Kehollinen laulamattomuus

3.2.1 Äänihuulet harjoittamattomana

Äänihuulet muodostuvat lihaskudoksesta ja kimmoisasta limakalvosta ja vaativat harjoitusta aivan, kuten muutkin lihakset. Koska äänihuulia voi levittää sivuille päin vain niiden takaosasta, on laulajalle tärkeää säilyttää niska rentona ja pitkänä. (Koistinen. 2005, 50). Laulajan aktiivinen rentous on siis tärkeää myös äänihuulten toiminnan kannalta.

Tutkimuksessaan Numminen kertoo (2005, 173), kuinka harjaantumattomien, laulamattomien laulajien jännitys äänenkäyttötilanteessa aiheutti hengityksen salpautumista rintakehän yläosiin, artikulaatioelinten liikkeet olivat suppeat ja jäykät ja kurkunpää vaikutti kireältä ja kohonneelta. Nämä seikat puolestaan vaikuttivat kurkunpään epäedullisen asennon myötä äänihuulien värähtelyyn, äänen voimakkuuteen ja sävelkorkeuden säätelyyn.

Harvemmin kukaan lähtee juoksemaan maratonia ilman ennakkoharjoittelua ja valmentautumista. Kävelemäänkin oppii vain harjoittelemalla kävelemistä. Harvemmin kukaan myöskään heittää voltteja ilman hyvää lämmittelyä ja venyttelyä. Niille, jotka eivät välttämättä laula heti syntymästään, voi sopiva harjoittelu tuoda kyvyn laulaa. Aktiivinen kehollinen rentous ja kehon tasapainoinen hallinta vaikuttavat äänihuulten toimintaan huomattavasti.

3.2.2 Lauluasento ja sen vaikutus äänenkäyttöön

Laulajalle optimaalisin asento on tuttu monista eri budolajeista, joogasta tai vaikkapa miekkailusta. Keho aktiivisesti rentona, joustavana, hengittävänä, olo avoimena ja vastaanottavana, valppaana, miellyttävänä, helposti liikkuvana äänen tuottaminen on mahdollisimman vapaata ja esteetöntä. Hyvä lauluasento ei löydy ulkoapäin, vaan tiedostamalla, ”kuuntelemalla” omaa kehollista oloa. Pienetkin jännitykset eri puolilla kehoa vaikuttavat äänen laatuun. Esimerkiksi niska-hartiaseudun jännitykset kiristävät kurkkua ja voivat aiheuttaa kipua ääntä tuottaessa.

Koistinen (2003,19) vertaa laulajan hyvää asentoa hyvin suunniteltuun rakennukseen, jossa jokaisen yksityiskohdan tarkkaan mietitty liittyminen osaksi kokonaisuutta luo parhaan mahdollisen lopputuloksen. Lauluasento on hyvä käydä läpi jalkapohjista päälakeen asti kohta kohdalta.

3.2.3 Hengitys ja kehollisuus

Koistinen (2005, 40) listaa neljä virheellistä hengitystapaa. Nämä ovat:

1. *solisluuhengitys*
2. *rinta-kylkihengitys*
3. *selkähengitys*
4. *vatsahengitys*

Solisluuhengityksen tunnistaa hengityksen aikana tapahtuvan liikkeen keskittymisestä rintakehän ja hartioiden alueelle. Sisään hengittäessä tapahtuva hartioiden nousu aiheuttaa jännitystä, jota purkaessaan laulaja puuskahtaa myös hengittämänsä ilman takaisin ulos. Tämä jännitys vaikuttaa myös suoraan äänihuulten toimintaan.

Rinta-kylkihengitys on opittua, harvoin luonnostaan tapahtuvaa toimintaa, jossa laulajan kylkikaaret ja rintakehä liikkuvat luonnottoman paljon lihasjännityksen avulla ja vatsan liikkeen suunta on päinvastainen toivottavaan nähden. Tämä hengitystapa liittyy usein yliojennettuun asentoon ja äärimmilleen asti vietyyn ryhtiojennukseen.

Selkähengityksessä laulaja tietoisesti työntää sisään hengittäessä tietoisesti selkälihaksaan ulospäin, jolloin kehon muiden hengitykseen liittyvien lihasten käyttö jää vähäiseksi ja toivottu leviäminen jää esimerkiksi kylkien ja vatsan osalta toteutumatta.

Vatsahengityksessä laulaja on tottunut keskittymään vatsan suurena pitämiseen laulun aikana. Tällöin ei esty pallean alaspäinen liike vaan sen ylöspäin suuntautuva liike ulospäin hengitettäessä. Tämä hengitystapa on yleisempi miehillä kuin naisilla ja on helposti tunnistettavissa esimerkiksi siitä, että laulaja ikään kuin kasvaa sisäänpäin hengittäessään ja kutistuu mennessään lysiyn uloshengityksen aikana. (Koistinen, 40 - 41).

3.2.4 Äänen ja sen korkeuksien fyysinen kokeminen/ oma soiva ääniala

Ääni on värähtelyä, joka on tunnistettavissa resonointina eri puolilla kehoa. Olen huomannut, että vain vähän laulaneet oppilaat eivät useinkaan tunnista äänen resonointia kehossaan, että äänen kehollinen

tuntuminen saattaa aluksi olla hämmentävä kokemus. Laulaminen mielletään helposti vain kurkusta tuotetuksi, ei koko instrumentissa tapahtuvaksi äänenkäytöksi. Matalampien äänten resonointi vapaasti ja rentona aiheuttaa kehollista värähtelyä, korkeampien äänten kehollinen tuntu on puolestaan toisenlainen. Koistinen (2005,52) kirjoittaa resonanssista seuraavanlaisesti:

Tärkeä osuus äänen synnyssä on resonanssi- eli kajeilmiöllä. ... Kun värähtelevä ilma joutuu kehomme ontelorakenteisiin ja äänivärähtelyn ja onteloresonanssin välillä taajuus on optimaalinen, värähtely alkaa vahvistua tietyissä onteloissa. ... Laulaessamme suurin osa siitä värähtelystä, jonka tunnemme, on seurausta kehomme sisäisestä värähtelystä. Äänihuulissa ilmavirran aikaansaama värähtely siirtyy luiden, onteloiden ja lihasten kautta lähinnä pään, niskan ja rintakehän alueelle samalla vahvistuen.

Harjoittamattoman äänen sointialue on useimmiten aluksi hyvinkin suppea. Tärkeintä on aluksi löytää henkilökohtaisesti paras äänenkäyttöalue, ne kolme tai viisi säveltä, jotka oppilas helpoiten löytää itsestään.

Kurssilleni tuli muutama vuosi sitten nuori nainen, joka oli halunnut aina osata laulaa, mutta joka oli koulun musiikkitunneilta lähtien vaiennut muiden laulaessa. Teimme erilaisia harjoitteita, lauloin muun muassa säveliä, joita oppilaiden tuli toistaa, opetin myös yksinkertaisia lauluja korvakuulolta. Kävi ilmi, että kyseisellä oppilaalla oli erityisen matala ääni, jonka sointialue oli pienellä oktaavialalla. Löydettyämme ne sävelet, joilla hän pystyi laulamaan, laului hän puhtaasti ja kauniilla äänellä kurssin lauluja. Ääniala oli tosin suppea, vain kvintin verran, mutta toivon hänen jatkaneen lauluharrastustaan myös sen kesäisen kurssin jälkeen ja siten kasvattaneen myös äänialaansa. Numminen (2005, 162) kirjoittaa havainneensa tutkimusryhmänsä tuloksia tarkastellessa, miten äänialan laajenemista oli tapahtunut erityisesti ylöspäin. Tämän kaltainen kehitys helpottaisi myös kyseistä kurssilaista laulamaan vähitellen muiden kanssa samasta äänialasta.

4 SULON SULOÄVELET

4.1 Sulon esittely

Sulo aloittaa toisen vuoden kansamusiikin opinnot ammattiin tähtäävässä koulutuksessa. Koska olen sopinut hänen kanssaan, että saan tehdä hänestä tapaustutkimuksen mutta mieluusti niin, ettei tekstistä käy ilmi hänen oikea henkilöllisyytensä, käytän hänestä nimeä Sulo.

Sulon pääsoitin vaatii tarkkaa sävelkorvaa. Pääsykokeissa hän soitti hyvin ja haastatteluosiossa vakuutuimme hänen opiskelumotivaatiostaan ja asenteestaan. Säveltapailutehtävä paljasti kuitenkin sen, ettei Sulo kyennyt laulamaan edes sinne päin annettuja tehtäviä, vaan hänen äänenkäyttönsä oli täysin kontrolloimatonta. Varmistuaiksemme, ettei kyse ollut vain kyvyttömyydestä lukea nuotteja pyysimme hänet laulamaan jonkin itselleen tutun laulun. Ääni oli aivan yhtä kontrolloimaton kuin säveltapailutehtävässä.

Koska olimme pääsykokeissa mukana olleen kollegan kanssa antaneet itsemme jo aiemmin ymmärtää, ettei laulutaito välttämättä korreloi musikaalisuutta, päätimme antaa Sulolle mahdollisuuden musiikkiopintoihin.

Numminen siteeraa muun muassa Kai Karman kirjoituksia, joissa käsitellään alemman tason musiikinopetukseen valittaessa käytettävien musikaalisuustestien luonnetta. Suomessa yleisimmin käytettävissä testeissä pyrkijöiden kykyä erottaa intervaleja ja hahmottaa melodioita mitataan heidän kyvyllään toistaa asioita laulamalla. Tämä saattaa muodostua esteeksi niille, jotka esimerkiksi ujouden tai jännittämisen vuoksi eivät saa ääntä kulkemaan. Karma on myös todennut, että ” varsinkin ennen vanhaan, toivottavasti ei niin paljon enää nykyään, huonosti, epäpuhtaasti laulava tuomittiin automaattisesti epämusikaalisten ryhmään”. Nummisen mukaan tilanne on paradoksaalinen, koska on ammattimuusikoita, jotka eivät osaa laulaa. Testitulokset ja musiikkiopinnoissa menestyminen korreloivat heikosti. Musiikkiopinnoissa

edistymiselle merkityksellisiä tekijöitä ovat muiden muassa innostava opetus ja positiivisen sosiaalisen kontekstin muodostuminen. (Numminen 2005, 52).

Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun kansanmusiikin suuntautumisvaihtoehdon instrumentalistien ensimmäisen ja toisen vuoden opintoihin kuuluu kansanlaulu, jota opiskellaan ensimmäinen vuosi ryhmässä ja toinen vuosi yksityistunneilla. Sulo oli ryhmän ainoa mieshenkilö, ja se vaikeutti hänen laulamistaan paljon, koska harjaantumattomalle äänenkäyttäjälle kaiken transponoiminen oktaavia alemmaksi on todella vaativa tehtävä. Sulo lauloi joko tuskin kuuluvasti tai sitten muuten vain pieleen. Lauluryhmässä opiskelu ahdisti häntä jonkin verran, koska onnistumiskokemukset jäivät saavuttamatta. Muu ryhmä suhtautui Suloon hienosti.

Omasta taustastaan Sulo on kertonut sen verran, että hänen isänsä on harrastajamusikko, mutta äiti ei ole hänen sanojensa mukaan lainkaan musikaalinen. Isän vuoksi musiikki oli Sulollekin tärkein ammattitöine. (Sulo, 2006). Äidiltään saamasta musiikkikokemuksesta Sulo kirjoittaa näin:

Ensimmäisen kerran tiedostavasti kuulin kansanmusiikkia vasta lukioaikana ja varsin vähäisesti. Tuolloin soitin sähköbassoa erässä muuten akustisessa, kansanmytologisessa hevibändissä. Toki nyt tiedän äidin laulaneen minulle joitain vanhoja suomalaisia tuutulauluja. Useat kansanmusiikin harrastajat ovat maininneet lämmöntunteen, jonka kansanmusiikin kuuntelu heissä saa aikaan. Tuon tunteen koin silloin itsekkin. Kansanmusiikkimelodiat tuntuivat niin kummallisella tavalla yhtä aikaa uusilta ja erilaisilta mutta myös hyvin tutuilta ja vanhoilta.

Isän vaikutuksesta päätökseen lähteä opiskelemaan musiikkia enemmänkin Sulo kirjoittaa puolestaan seuraavalla tavalla:

Päätöstäni puolsi vahvasti isäni, joka on harrastanut musiikkia koko elämänsä mutta ei ikinä saanut tilaisuutta tai yrittänyt harjoittaa tai opiskella musiikkia vakavammin. Tuota asiaa hän nyt katuu kovasti ja en halua saamaa kohtaloa vaan haluan kokeilla kuinka

pitkälle pystyn omassa musiikissani työnteolla pääsemään.

Lukuvuoden 2005 – 2006 Sulo suoritti kansanmusiikkiopintoja kansanopistossa, ja näiden opintojen myötä hän alkoi ensimmäistä kertaa elämässään laulaa. Siihen mennessä hän ei omien sanojensa mukaan juurikaan kuunnellut laulumusiikkia. Ensimmäisellä laulutunnilla hän kertoi kuuntelevansa nykyään mieluusti muun muassa kuoromusiikkia, eli musiikkia, jossa ainoastaan lauletaan ja myös sitä, miten joku laulaa.

4.2 Sulon lauluopintojen päämäärät

4.2.1 Sulon omat lauluopintoihin liittyvät toiveet

Ensimmäisellä laulutunnilla 6.2.2007 käydyssä keskustelussa Sulo esitti laulamislleen ja siinä kehittymiselle monenlaisia toiveita. Suoraan omiin opintoihinsa ja ammatilliseen osaamiseen liittyviä toiveita olivat muun muassa toive oppia laulamaan sen verran hyvin, että opetustilanteessa pystyisi laulamaan melodioita oppilaalle ja toive voida laulaa ryhmässä 'ihan riittävän hyvin'. Sulo totesi myös laulutaidon olevan hyväksi teoriaopinnoissa. Yleisemmin hän toivoi osaavansa tulevaisuudessa 'lurautella pieniä pätkiä' ja muutenkin saavansa rohkeutta laulamiseen. (Sulo, 2007).

4.2.2 Yhdessä asetetut tavoitteet

Asetimme tavoitteeksi sen, että kevään viimeiseen tuntiin mennessä Sulolla on ohjelmistossaan viisi melodiakuluiltaan tunnistettavaa laulua. Sovimme siitä, että ohjelmisto koostuu lähinnä kalevalamittaisista runolauluista.

4.2.3 Toiveet ja tavoitteet opettajan näkökulmasta

Numminen (2005,4) toteaa tutkimuksessaan, että laulamisen harjoittelu kehittää ylipäätään sävelkorkeuksien hahmottamista. Arvelin, että äänenkäytön parempi hahmottaminen auttaa poistamaan myös soitossa

silloin tällöin esiintyvät epävireisyydet. Runolaulujen pienen ambituksen eli sävelikön ja tyypillisten suppeiden intervallien arvelin sopivan hyvin alkumateriaaliksi. Omina toiveinani ja tavoitteinani oli kokonaisvaltaisen laulajuuden alkusysäyksen antaminen keskittyen muutamiin perusasioihin kuten: lisätä Sulon instrumenttituntemusta eli kehon hallintaa pyrkien poistamaan laulua haittaavia asentovirheitä; innostaa Suloa laulamaan itselleen mieluisten laulujen kautta säännöllisesti; ylipäättään vaikuttaa positiivisesti Sulon laulukokemuksiin.

4.3 Toiminnan muodot Sulon ohjauksessa

Toimintani oli prosessin ajan kaksisuuntainen. Toisaalta keskityin Sulon opettamiseen ja tuntipäiväkirjan kirjoittamiseen, toisaalta luin Nummisen väitöskirjaa etsien siitä käytänteitä ja ajatuksia peilattavaksi ja paremman opetustuloksen saavuttamiseksi. Sulo puolestaan jatkoi myös lauluryhmätunneilla käymistä. Koko työ ajoittui kevään 2007 ajalle. Aineistona kirjallisen työni prosessoinnissa ovat lähdekirjallisuuden lisäksi tuntitilanteet ja niillä käytetyt opettamistavat sekä tekemäni päiväkirjamerkinnot tuntitilanteista.

4.3.1 Sulon eteneminen

Pidimme ensimmäisen oppitunnin 6.2.2007 ja viimeisen 8.5.2007. Oppitunnit kestivät 45 minuuttia. Ennätimme pitää yhteensä yhdeksän kahdenkeskeistä oppituntia. Tunneilla keskityin muutamaan keskeiseen perusasiaan, joista tärkeimmäksi muodostuivat Sulon fyysisen olemuksen liittyminen äänenkäyttöön sekä sävelkorkeuksien hahmottaminen sekä sävelkorvaa harjoittavilla harjoitteilla että erikorkuisten sävelten erilaisilla kehollisilla tuntemuksilla.

4.3.2 Sulon ohjauksen keinot ja harjoitteet oman päiväkirjani kautta

Aloitimme jokaisen tunnin pienellä jumpalla, jonka tavoitteet olivat kahdenlaiset: ensinnäkin olen huomannut, että kestää keskittyä ja tavallaan olla oppimiselle otollisesti läsnä. Tähän meditoivat jumppaharjoitteet auttavat hienosti. Oppilas tavallaan virittyy tunnille.

Toinen tavoite oli saada Sulon kehollista olemista tiedostavammaksi ja aktiivisemmaksi. Sulo on huomattavan pitkä, ja monen pitkän henkilön tavoin kannattelee itseään hieman lypsyssä, leuka eteenpäin ojentuneena, yläselkä kyyryssä.

Seuraavassa esitän Suloa koskevat päiväkirjamerkintäni aikajärjestyksessä.

6.2.

Ensimmäinen laulutunti. Keskustelemme aluksi laulutuntien päämäärästä ja asetamme tavoitteeksi yhden laulun nuotilleen laulamisen kevään lopussa. Tämä on yhteinen päämäärämme, oma toiveeni on löytää ne fyysiset ja tekniset keinot, joilla Sulo hahmottaisi äänensä paremmin. Haarukoin pienen oktaavialan sisältä kvintin alan d – a, joka tuntuu äänellisesti tavoitettavissa olevalta. Suloilla on vaikeuksia hahmottaa sävelkorkeuksia. Korkealta tuntuvalle sävelelle hän tulee täysin tuettomalla äänellä tuottaen ääntä, jonka arvelee korkeaksi ja joka sitä taatusti myös on. Äänessä ei ole ydintä. Säveltason löytäminen ilman liu'utuksia on mahdotonta, eikä saman sävelen uudelleen toistaminen ole itsestään selvää.

Kiinnitän huomioni ryhtiin. Sulo on pitkä poika, joka on selkä luokillaan koko ajan. Ihan kuin pieni poika, joka on venynyt pitkäksi mutta haluaisi olla vielä pieni.

Kehun vuolaasti jokaisesta onnistuneesta sävelestä.

Harjoitteissa liikumme pienillä intervalleilla, yritämme löytää sekuntin ja terssin askelin sävelkorkeuksien eroja. Kvarttihyppy on aivan liian iso, kvintti tuntuu mahdottomalta. Perussävelen löytämisen jälkeen hyppy kvartin tai kvintin päähän aiheuttaa eksymisen äänen ”korkealta kummallista” -osastolle.

Tunnin loppuksi annan läksyksi yksinkertaisen runolaulumelodian (Hiiden Hirvi nro 2) sanat + opettele laulu, jolla voi lempeästi harjoitella asteittaista sävelkulkua.

Huomaan Sulon löytävän kaikesta haparoinnista huolimatta näin yksin laulaen paremmin sävelkorkeuksia kuin ryhmässä. Sulo on ollut syksyn alusta asti lauluryhmässä, eikä siellä ollessa ole tapahtunut juurikaan kehitystä, vaan muiden äänien vaikutus on lähinnä hämmentävä ja eksyttävä.

13.2.

Sulo on selvästi harjoitellut läksykappalettansa ja tuntuu tosi motivoituneelta. ”En o koskaan laulanut mitään lauluja – tää on kivaa!” Tunnin aluksi jumppaamme hieman. Liikkeillä pyritään saamaan hartioita rennommaksi ja selkää suuremmaksi mutta elastiseksi. Lantion pyöritys ei onnistu, vaan koko mies heiluu lantion sijaan. Oikeastaan rakennamme laulajan aktiivista rentoutta pitkin tuntia. Optimaalinen sävelikkö tällä tunnilla on astetta matalampi kuin edellisellä tunnilla eli c – g. jumpan jälkeen teemme harjoitteita ja olen huomaavinani intervallien löytyvän aavistusta helpommin. Läksymelodia rupeaa löytämään oikeaa hahmoansa, eli paikoitellen on esimerkiksi melodian liike ylöspäin kuultavissa myös laulusta likimääräisin intervallein, mutta kuitenkin hahmona. Laulan mukana ja käytän pianoa apuna. Välillä soitan selkeästi sointuasteita ilman melodiaa tukeakseni melodian liikkumista oikeissa raameissa.

20.2.

Ääni soi suuren oktaavialan A:han asti! Äänen löytyessä enemmän ja enemmän instrumenttiin eli kehoon soimaan siihen löytyy myös matalampia säveliä. Hyvä tunti! Teemme kvintin ambituksella harjoitteita sekä välillä d – a, että A – e. Haemme äänen eri korkeuksien tuntumista kehossa.

Aloitimme tunnin jumpalla ja ”optimaalisen” lauluasennon etsimisellä. Läksymelodia menee sujuvammin, paikoitellen jopa puhtaan oloisesti jonkin matkaa. Eksyminen säveliköstä johtaa välillä ”korkealta kummallisesti”- rekisteriin, mutta pianon ja minun laulun avulla oikea sävelkorkeus löytyy. Sulo on tosi innostunut. Annan hänelle tehtäväksi muunnella melodiaa – tämä on tosi vaativaa, lähinnä kokeilu – mutta paikoitellen muuntelu onnistuu. Eli Sulo hahmottaa etukäteen niitä säveliä, joita haluaa laulaa ja onnistuu niiden laulamissa. Muuntelu on paljon haastavampi juttu kuin sävelmän muuntelematta laulaminen, jossa lihasmuisti saattaa pitää kaidalla tiellä. Sulo saa tehtäväkseen etsiä pari mieleistä melodiaa Hiidenhirvestä (runolaulumelodiakirjanen, joka Sulolta löytyy kotoakin) ja niihin mieleiset tekstit samasta kirjasta.

Lainasin Sulolle luettavaksi äänen tuottamisen oppikirjan, jossa on mielestäni hyvin selvitetty äänen tuottamiseen liittyviä asioita.

P.S. Sulon pääinstrumentti-opettaja kertoo kuulleensa Sulon laulaneen nuotilleen jotain melodiaa! Yllätys oli ollut melkoinen ☺

13.3.

Olen miettinyt pääni puhki sitä, miten saan Sulon autettua projektiviikolla olevan runolaulumessun läpi. Sulo on halukas osallistumaan, mutta siinä projektissa täytyy osata jo laulaa, sinne ei voi tulla äänellä harhailemaan. Päätän antaa messun melodiat etukäteen opeteltavaksi, jotta ne eivät ole ensi viikolla aivan uusia ja hahmottomia. Sanon Sulolle, että voimme pitää vielä tällä viikolla tunteja, jotta voimme työstää messun melodioita myös yhdessä. Sanon myös, että olen huomannut Sulon kehittyneen hienosti laulutunneilla – kehitys on nopeampaa kuin olin arvannutkaan – mutta että ryhmässä oman äänen hahmottaminen on vielä (ylitsepääsemättömän) vaikeaa. Sanon myös, että messuviikkoja tulee vielä tämänkin jälkeen ja että olen sitä mieltä että näin suotuisalla etenemisellä esim. ensi vuonna osallistuminen on jo varmasti helpompaa.

Jumpan ja harjoitteiden jälkeen käymme nopeasti läpi Sulon löytämät melodiat ja tutustumme messun melodioihin.

Olen helpottunut siitä, että onnistuin mielestäni ihan hyvin hoitamaan messun liittyvän tilanteen.

15.3.

Sulolta tekstiviesti, jossa ilmoittaa jäävänsä sittenkin pois messusta tällä kertaa. Muuta työtä on kuulemma paljon tehtäväksi eikä melodioiden opetteluun ole oikein aikaa. Jännitän vähän, vaikuttaako päätös myös tyttöystävään. Jos vaikuttaa, olen sittenkin epäonnistunut edellisen tunnin haastavimmassa osassa.

16.3.

Ei hätää. Ilmapiiri lauluryhmässä tosi hyvä ja Sulon tyttöystävä on lähdössä innolla messuamaan, eli viimekertainen ei tuottanut suuria jännitteitä.

3.4.

Välissä projektiviikko ja minun matkaviikkoni Prahaan ja Viljandiin. Sulo on kuulemma kuitenkin laulellut poissa ollessani ja sen kyllä huomaa. Projektiviikon uuras afrikkalainen tanssi on selkeästi aikaansaanut kropan vapautumista ja parempaa hahmottamista. Harjoitteet teemme jo yli oktaavin alalta keskittyen aina ensin käsillä olevan sävelikön kehotuntemukseen. Korkeammat sävelet tuntuvat kehossa erilailla kuin matalammat. Mielenkiintoista on se, että matalat sävelet alkavat löytyä ja vaativat aktiivista rentoutta. Aiemmin laulamistapahtuma on ollut niin jännittävä, ettei vaadittavaa rentoutta ole ollut helppo löytää. On kuin pitkän varren sisällä oleva pieni poika alkaisi miehistyä ja täyttää varttansa.

Keskustelemme siitä, miten tietynlaiset tanssiopinnot voisivat auttaa myös laulamissa kehonhallinnan parantuessa. Sulo tuumaa, että

menisi mieluusti vaikka afrikkalaisen tanssin kurssille, jos se vain olisi mahdollista. Pohdimme mahdollisen tanssiharrastuksen aloittamista ensi syksynä.

Sulon valitsema melodia on haastava, muttei liian vaikea. On mielenkiintoista, että se on jo muuntunut omanlaiseksi, alkuperäisestä poikkeavaksi melodiaksi. Annan Sulolle lähtöään ja pidän pianolla perussäveltä urkupisteenä, mutten puutu melodian kulkuun. Vähitellen melodia vakiintuu uomaansa. Tunti tunnilta Sulo tuntuu pontevammalta ja innostuneemmalta, vaikka alkukin oli ponteva ja innokas.

24.4.

Taas pitkä tauko tunneissa, tällä kertaa Mordvan matkani ja kipeänä oloni johdosta. Sulo ei ole laulanut ”ihan hirveästi”, mutta ei ole myöskään selkeästi menettänyt innostustaan vaan on laulanut silloin tällöin. Ilonen huomio on se, miten laulaminen on vaikuttanut soittoon selkeän parantavasti. Sävelpuhtaus on parantunut jopa Sulon itsensä havainnoimana. Omavalintainen laulu on pitänyt oman sävelkulkunsa. Sulolle käy kuin vahaliieriölaulajille ikään: laulun melodia etsii uomaansa hetken ja soljuu sitten tietynlaiseksi. Kvintit jäävät vielä vajaiksi ja kvartit tuottavat ongelmia – ei siis intervaleina vaan sävelikön sävelinä. Kvartin tietämä on vaikean oloinen hahmottaa. Niinpä harjoittelempa kvarttien ja kvinttien sävelkulkua. Hahmotan myös melodiasta sen keskeiset sävelet, joista muodostuu ylöspäin nouseva asteittainen kulku ja käymme melodiaa läpi tätä kulkua vahvistaen. Harjoite auttaa koko melodian hahmottamista.

Saatamme yltää tavoitteeseemme ohjelmiston laajuuden suhteen. Olen hyvin toiveikas. On myös selvää, että meidän täytyy jatkaa tätä myös ensi syksynä.

Laulun hahmottaminen auttaa soittamiseen, tanssi auttaa kehontuntemuksen kautta laulamiseen. **TÄMÄ ON TÄRKEÄ HUOMIO!**

Lauloimme Majall' oli karitsa. Vaikka sävelmä oli periaatteessa Sulolle uusi, sävelet ja sävelmä löytyivät nopeasti. Aluksi lauloimme sitä kvintin pieni f – C1 alalta. Fyysisenä kokemuksena laulu oli hyvin erilainen kuin kvarttia alemmaa. Sekstiä alemmaa, eli perussävelen ollessa suuri A korostui kehon ja äänentuoton rentous. Soiva ääni jäi rentouden puuttuessa helposti ylävireiseksi. Oikeastaan aktiivisen rentouden löytämistä saattoi peilata suoraan sävelpuhtauden kautta.

LAULURYHMÄSSÄ Sulo pysyi jo paremmin sävelessä. Avustin harmonilla oikeasta oktaavialasta. Ja silloinkin, kun en soittanut, ääni pysyi kokonaan poissa ”korkealta kummallisesti”- rekisteristä. Demonstroidessaan bassolla soittamansa improvisaation melodiakulkua Sulo lauloi tarkoittamansa melodian tunnistettavan kuuloisesti.

8.5.

Kevään viimeinen laulutunti. Edellinen viikko meni niin, ettemme saaneet sovittua yhteistä aikaa vapun takia väliin jääneelle tunnille.

Harjoitteleimme erityisesti duuri- ja molliterssin erottamista ja laulamista harjoitteella, joka liikkuu lopuksi näin: perussävel – suuri terssi – perussävel – kvintti – perussävel – pieni terssi – perussävel – kvintti – perussävel. Sanoina laulamme duuri – kvintti, molli – kvintti – joo.

5 SULON LAULAMISEN HEDELMÄT

Sulon aktiivisempaan ohjelmistoon kuuluu kolme tunneilla opeteltua runolaulua sekä lauluryhmässä opeteltuja lauluja, joista varsinkin pari sujuivat jo kevään tullen melko hyvin erityisesti, jos Sulo sai tukiääniä minun laulaminani omasta oktaavialastaan tai harmonilla soitettuna.

Pääinstrumentin soitto on saanut parannusta ja keskustelin Sulon pääinstrumenttiopettajan kanssa erilaisista mahdollisuuksista työskennellä myös niillä tunneilla laulua hyväksikäyttäen. Hän kertoi tietävänsä erilaisia oppikirjoja, joissa yhdistetään kyseisen soittimen

harjoitteluun aktiivisesti äänenkäyttöä. Pidän tätä hyvänä ajatuksena Sulon kohdalla ja olen iloinen opettajan aktiivisesta suhtautumisesta ehdotukseeni.

Sulo itse on saanut lisää varmuutta ja rohkeutta äänenkäyttöön. Olemme keskustelleet mahdollisuudesta saada laulutunteja koko neljä- ja puolivuotisen opiskelun ajan. Sulo kävisi mielellään tunneilla mahdollisimman pitkään huomattuaan laulamisen auttavan monessa muussakin aineessa eteenpäin.

6 SULON OPPIMISPROSESSIN VAIHEIDEN PEILAAMINEN AVA NUMMISEN TUTKIMUKSEEN

Peilaan Sulon oppimisprosessia käyttäen hyväkseni kokemuksiani hänen opettamisestaan sekä ryhmä- että laulutuntitilanteissa. Teen näin, koska molemmat oppimistilanteet ovat vaikuttaneet hänen lauluidenteettinsä muodostumiseen kuluneen vuoden aikana.

6.1 Sulon laulutaitojen lähtötaso

Nummisen jaottelee harjaantumattomien laulajien lähtötason kolmeen ryhmään: vaatimattomaan lähtötasoon, kohtalaiseen lähtötasoon ja hyvään lähtötasoon. Vaatimattoman lähtötason laulajan nuotilleen laulamissa on huomattavia puutteita. Pianolla tai laulaen annettu tuki ei auta sävelten löytämisessä. Laulaminen on vailla tonaalista keskusta, usein puheenomaista ja intervallit supistuneita. Melodian hahmo saattaa kyllä olla oikeansuuntainen ja intervallit paikoitellen puhtaita.

Kohtalaisen lähtötason laulajan ääniala on vakiintumaton, mutta keskimääräisesti oktaavin verran. Nuotilleen laulamissa on ongelmia, mutta sävelkorkeuksien ja intervallien toistaminen on helpompaa kuin vaatimattoman lähtötason laulajille. Intervallit ovat toisinaan vääriä ja laulun sävel saattaa moduloida.

Hyvän lähtötason laulajan ääniala on yli oktaavin ja laulaminen sujuu kutakuinkin nuotilleen. Melodioiden laulaminen onnistuu ilman pianon tukea. Kaikille näille lähtötasoille on yhteistä lauluäänen hiljaisuus ja arkuus. Tunne siitä, ettei osaa laulaa asettaa omat lukkonsa ja jännityksensä laulutilanteeseen. (Numminen 2005, 160 – 162).

Tässä luokittelussa Sulo asettuu kohtalaisen lähtötason laulajaksi. Laulun arkuus jäi tunneilla vähitellen pois, asenne tekemiseen oli ihailtavan innostunut ja heittäytyvä. Tämä oman arkuuden voittaminen vei varmasti Suloa eteenpäin. Sulon 24.4. pidetylle tunnille harjoittamassa kotiläksykappaleesta oli sävelmän hahmo täysin tunnistettavissa kaikkine pienine muunteluineen joidenkin intervallien jäädessä välillä kuitenkin suppeiksi. Näistä suppeiksi jääneistä intervalleista huolimatta melodian sävellaji pysyi muuttumattomana.

6.2 Ryhmässä laulamisen vaikutus Sulon kehitykseen

Numminen (2005, 31) siteeraa tutkimuksessaan Rutkowskia ja Rautavaaraa, ja kirjoittaa, kuinka harjaantumattomalle laulajalle ryhmässä laulaminen voi olla aluksi liian haastavaa. Yksilöohjaus ja pienryhmässä laulaminen suovat harjaantumattomalle laulajalle tilaisuuden saada suoraa palautetta ja vahvistusta oppimisprosessilleen. Lisäksi itseään paljon taitavampien laulajien kanssa laulaessa helposti tuleva turhautuminen jännittäminen jäävät kokematta.

Numminen kirjoittaa myös (2005, 172) siitä, kuinka äänenkäytön ongelmat hänen havaintojensa mukaan keskittyvät pääasiallisesti korkealta laulamiseen ja pää- ja rintarekisterien yhdistämiseen. Harjoitukset, joissa Sulon kanssa etsittiin äänen kehollista tuntua, resonointia fyysisenä tuntemuksena, edustivat hyvin tätä vaikeutta. Samoin lauluryhmässä laulaminen, koska ryhmän ainoana miesäänenä oikean oktaavialan ja sävelkorkeuden hahmottaminen tuotti suuria Sulolle vaikeuksia.

Toisaalta Numminen mainitsee (2005, 75), että yksilön kannalta suotuisimman oppimiskokemuksen saavuttamiseksi on yhteisön tuki ja positiiviseen yhteisöön kuulumisen ensiarvoisen tärkeää. Sulon tapauksessa ryhmässä laulaminen kaikista vaikeuksista huolimatta auttoi oman laulajaidentiteetin kasvuun ja laulumusiikin tutuksi tulemiseen. Sulo oli tärkeä osa lauluryhmää ja hänen osallistumisensa ryhmän toimintaan ja esiintymistilanteisiin koko ryhmälle tärkeää.

Ryhmän ohjaajana etsin kaikkein joustavinta työskentelytapaa tuntitilanteissa niin, että samalla kun tukisin Suloa, saisin vietyä koko ryhmän oppimista eteenpäin. Tilanne oli haastava, Sulon integroiminen erityisesti uusiin lauluihin oli välillä vaativaa. Pysin pitkälti laulamaan Sulon kanssa samasta oktaavialasta, sijoitin hänet laulamaan stemmoja, joiden äänenkuljetukset olivat mahdollisimman helposti hahmotettavia ja sijoitin hänet laulamaan yhdessä sellaisten laulajien kanssa, jotka omalla laulullaan tukisivat mahdollisimman paljon häntä. Loppukeväästä otin avukseni Sulon stemman tukemisen harmonilla. Tämän olisin voinut tehdä jo aiemmin. Numminen kirjoittaa huomanneensa (2005, 166), että miesten oikean sävelen löytäminen helpotti se, että heille soitettiin pianolla samanaikaisesti kahdesta oktaavialasta, sekä siitä, mistä laulun oikeasti tuli mennä että sitä oktaavia alemmaksi. Itse puolestani huomasin, että Sulo hahmotti jotkut melodiakulut varsinkin ryhmässä parhaiten niin, että soitin hänen stemmaansa oikean äänialan lisäksi samalla oktaavia ylempää. Käytin molempia keinoja hyväkseni tilanteesta riippuen.

6.3 Käytettyjen harjoitusten peilaaminen Ava Nummisen tutkimukseen

Numminen lähti työskentelyssään kehon jännitysten vähentämisestä (2005, 180). Olen itse lähtenyt ensimmäisestä lauluoppilaastani lähtien työstämään mahdollisimman vapaan äänenkäytön etsimistä kehollisen aktiivisen rentouden kautta. Nummisen tutkimuksesta sain vahvistusta käsitykselleni kehonhallinnan keskeisyydestä laulajalle.

Erilaiset sävelkorkeuteen sitomattomat äänenavausharjoitukset, joita Numminen luettelee, kuten kielen pyörittäminen suussa hampaiston ympäri ja vapaan aa-äänteen tuottaminen samalla polvia notkutellen ovat nekin kuuluneet tekemiimme harjoituksiin (2005, 180).

Minulla on tapana keksiä tilanteeseen sopivia harjoituksia tarpeen mukaan, mikäli repertuaariini kuuluvat harjoitukset tuntuvat liian kuluneilta tai ne eivät vastaa juuri siihen tarpeeseen, mikä kulloinkin on käsiteltävänä. Sulon tapauksessa kehitelin pienillä intervaleilla kulkevia harjoituksia, joilla harjoiteltiin mm. erikokoisten intervallien laulamista ja niiden hahmottamista. Samojen harjoitusten teko ei aina tunnu mielekkäältä. Opiskelija saattaa kyllästyä ja sitä paitsi niiden keksiminen on hauskaa ja pitää omankin mielen virkeämpänä.

7 LOPPUSANAT

Tunnen saaneeni pedagogisesta opinnäytetyöstäni Sulon tapauksen parissa paitsi vahvistusta omille opetuskäytänteilleni ja ajatuksilleni, myös uusia keinoja ja oivalluksia opetuksen kehittämisen pohjaksi. Sulon tapauksen kautta olen vakuuttunut siitä, että mitä kokonaisvaltaisemmin opiskelijaa kehittäväksi opetus on suunniteltu, sitä paremmat tulokset saavutetaan. Eihän tämä mitenkään maailmaa mullistava havainto ole, mutta näitä asioita olisi hyvä voida tarkastella opintosuunnitelmia tehdessä laajemmiksi ja toisiaan tukeviksi opintokokonaisuuksiksi.

Sulon kohdalla tämän kevään prosessi vaikuttaa suoraan hänen henkilökohtaiseen opintosuunnitelmaansa paitsi pääinstrumenttiopetuksen sisällä myös lauluopintojen jatkamisena läpi koko musiikkipedagogitutkinnon suorittamisen ajan. Yleisemmin mietin sitä, kuinka laulamattomuuteen voisi kiinnittää huomiota jo aiemmin ja muissakin konteksteissa. Voisiko esimerkiksi laulun mahdollisuutta kehittää koulun perusopetuksessa vielä kattavammaksi, kuin mitä se

nykyään on. Taiteen perusopetuksen yleisen oppimäärän opetussuunnitelman perusteissa (2005, 6) määritellään lauluopetusta yksinlaulun ja kuoro/ yhtyelaulun osalta. Yksinlaulun keskeisiin tavoitteisiin kuuluu mm, että oppilas oppii tuntemaan ääntään, oppii terveitä äänenkäyttötapoja, oppii kehittämään lauluääntään, oppii solistisia valmiuksia, oppii laulujen tulkintaa ja saa esiintymiskokemuksia ja oppii esiintymistaitoja. Lauluryhmäopetuksen tavoitteina mainitaan mm yhtyemusisoinnin ja oman äänen kehittäminen, äänenhallinnan oppiminen ja yhteismusisoinnin ilon ja yhteisten elämysten kokeminen. Oppaassa ei mainita sitä, ovatko nämä asiat tarkoitettu vain jo alun perin laulutaitoisille vai myös laulamattomille laulajille. Kun ottaa huomioon sen, mikä vaikutus edes jonkinlaisella laulutaidolla on muun muassa itsetuntoon ja myönteiseen minäkuvaan, peräänkuuluttaisin näiden tavoitteiden ulottamista nykyistä laajemmin kaiken kansan ulottuville.

Tutkija Tuija Elina Honkanen on tutkinut lisensiaattityössään musiikkikasvatuksen filosofiaa käyden läpi sekä esteettistä että praksiaalista musiikkikasvatuksen filosofiaa. Esteettinen suuntaus korostaa musiikin kuuntelukokemusta ja praksiaalinen toiminnallisuutta. Kummassakin suuntauksessa musiikkikasvatus toimii väylänä oppijan itsetuntemuksen lisääntymiselle ja henkiselle kasvulle. Esteettinen näkökulma korostaa oppijan johdattamista musiikillisesti herättävien ja esteettisesti antoisien kuuntelukokemusten äärelle, säveltämään ja esiintymään (Honkanen 2001, 46). Praksiaalisen näkökulman mukaan lähtökohdaksi olisi hyvä ottaa käytännön musisoinnin painottaminen. Musiikin arvo nähdään siinä, kuinka oppija hyötyy musiikista omassa kehityksessään (Honkanen 2001, 110).

Honkanen siteeraa amerikkalaista emeritusprofessoria Thomas A. Regelskiä, joka peräänkuuluttaa käytännönläheistä musiikkipedagogiikkaa, jossa käytännönläheisten soittimien perustason hallinta iloa läpi elämän kestävään musiikin harrastamiseen (Honkanen 2001, 114-115).

Sulon kanssa työskennellessäni lähestymistapani on painottunut selkeästi praksiaaliseen. On selvää, ettei Sulosta koskaan tule ammattilaulajaa vaikka hänestä musiikin ammattilainen tuleeekin. Laulun harrastuksen soisin jatkuvan edes jollain tasolla opintojen jälkeenkin. Hyöty, jonka hän on laulun kautta saanut esimerkiksi oman pääsoittimensa hallintaan, on kiistaton. Ja mies, joka ei aiemmin omien sanojensa mukaan juurikaan laulellut, hyräilee ajatuksissaan jo tunnistettavia melodioita.

LÄHTEET

Asplund, A., Hoppu, P., Laitinen, H., Saha, H., Westerholm, S. 2006: Kansanmusiikki, 45. Helsinki: WSOY.

Honkanen, T. 2001: Miksi musiikkikasvatusta? Musiikkikasvatuksen taustalla vaikuttavat ihmis-, oppimis- ja musiikkikäsitykset. Lisensiaatin tutkielma. Musiikkitieteen laitos. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Kanteletar 1954. 12 p. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Koistinen, M. 2003: Tunne kehosi – vapauta äänesi. 3 p. Helsinki: SULASOL.

Kurki-Suonio, S. 2007: Tuntipäiväkirja.

Numminen, A. 2005: Laulutaidottomasta kehittyväksi laulajaksi. Tutkimus aikuisen laulutaidon lukoista ja niiden aukaisemisesta. Studia Musica 25. Helsinki: Sibelius-Akatemia.

Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun musiikin koulutusohjelma, kansanmusiikin suuntautumisvaihtoehdon opetussuunnitelma HSNS06 lukuvuodelle 2006 – 2007. Päivitetty 27.4.2006. Joensuu: <http://www.pkamk.fi>.

Sibelius-Akatemian kansanmusiikin opintosuunnitelma 2006 – 2007. Päivitetty 30.3.2007. Helsinki: <http://www.sibelius-akatemia.fi>.

Sulo 2007. Opiskelija. Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu. Tuntitilanne 6.2.2007.

Sulo 2006. Opiskelija. Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu. Kirjoitelma. Opetushallitus 2005. Taiteen perusopetuksen yleisen oppimäärän opetussuunnitelman perusteet.

LIITTEET

Liite 1.

Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun kansanmusiikin suuntautumisvaihtoehtoon sivuinstrumenttikuvaus HSNS07 opintosuunnitelmasta:

- Osaamistavoitteet:** Opiskelija saavuttaa sivuinstrumenttissa omaa kokonaisvaltaista muusikkouttaan tukevan taidon.
- Keskeinen sisältö:** Soittimen/laulun perustekniikan opiskelua. Perustasoiseseen ohjelmistoon perehtymistä. Säestystehtäviä.
- Laulajille on pakollisena ensimmäisenä sivuinstrumenttina jokin sointusoitin ja instrumentalisteille laulu. Toivottavaa on, että jokainen opiskelija tulee opiskelleeksi paitsi laulua, myös jotain sointusoitinta.
- Edeltävät opinnot:** Ei edellytetä
- Opiskelijan työ määrän jakautuminen:** Opetus on ensimmäisen vuoden pienryhmäopetusta 90 min/ vko ja toisen vuoden yksilöopetusta 30 min/ vko. Oma harjoittelu. Mikäli ryhmää ei saada muodostettua, opetusta ensimmäisenä vuonna on 30 min/vko. Ryhmien koot määräytyvät instrumenttikohtaisesti, sopivan kokoryhmän arvioi opettaja instrumenttikohtaisesti.
- Oppimateriaali:** Ilmoitetaan jakson alussa
- Arviointiperusteet:** Opiskelija suorittaa kestoaltaan 20 minuutin mittaisen tutkinnon, jossa esittelee monipuolisesti hankkimiaan taitoja.
- Arviointiasteikko:** Hyväksytty (H), Hylätty (0)

Liite 2:

Sibelius-Akatemian kansanmusiikin osaston kansanlaulu-opintojakson kuvaus vuoden 2006 – 2007 opintosuunnitelmasta:

KANSANLAULU

(4–8 op, 213 t)

Opiskelija perehtyy eri laulunlajeihin, kansanomaisiin laulutyyliin ja kansanomaiseen laulunmuodostustekniikkaan, kehittää valmiuksiaan laulliseen itseilmaisuun sekä saa valmiudet oman laulutyylin kehittämiseen.

Opetus- ja työmuodot

- ryhmäopetusta 30–60 t
- henkilökohtaista opetusta 15–45 t
- omakohtaista työtä 64–108 t

Suoritukset

- I Osallistuminen opetukseen ja ohjelmiston harjoittaminen
- II Ohjelmasuoritus:

Itse kootun, eri kansanlaulun lajeja sisältävän kokonaisuuden esittäminen. Suoritukseen voi sisältyä myös lyhyt säestyksellinen osuus. Ohjelman kesto n. 20 min.

Arviointi

- I Opettajan ohjaavaa arviointia
- II Lautakunta-arviointi a / i